

¶ Boekbesprekingen

¶ J. Dane, *'De vrucht van Bijbelsche opvoeding'. Populaire leescultuur en opvoeding in protestants-christelijke gezinnen, circa 1880-1940*, Hilversum, 1996. 256 blz. ISBN 90-6550-539-3. f 49,00.

In deze vlot geschreven Groningse dissertatie geeft de auteur ons een beeld van een aantal belangrijke aspecten van de protestantse leescultuur. Uitvoerig behandelt hij achtereenvolgens de opvattingen over bijbellezing in het gezin en de activiteiten van het Nederlands Bijbelgenootschap, het probleem van de ongewenste lectuur, de lectuur die door de zondagsscholen werd verstrekt (met name de Kerst- en Oranjeboekjes) en het familieblad *De Spiegel*. Over de inhoud van de protestantse populaire lectuur en de toenmalige discussies daarover weten we na lezing van dit boek veel meer, mede dankzij het feit dat de auteur veel uit deze lectuur citeert, dan wel die zeer uitgebreid samenvat. Naar mijn schatting bestaat haast eenderde deel van het boek uit citaten.

Maar meer weten wil nog niet zeggen: meer begrijpen. In feite bestaat het boek uit niets anders dan ruim 250 bladzijden opsomming. Er trekken zestig jaar aan ons voorbij waarin er in Nederland heel wat gebeurd is, maar het lijkt de auteur niet te zijn opgevallen. Soms signaleert hij ontwikkelingen, bijvoorbeeld als hij de zondagsschoolboekjes van Van der Hulst vergelijkt met die uit de periode daarvoor, maar hij vraagt zich geen moment af waar deze ontwikkelingen vandaan komen. Zou er bijvoorbeeld iets veranderd zijn in het pedagogisch denken? N. Bakker schreef daarover onder meer *Kind en karakter. Nederlandse pedagogen over opvoeding en gezin 1845-1925* (Amsterdam 1995). Maar de auteur komt niet verder dan: 'Deze populaire lectuur toont voor wat betreft de inhoud overeenkomsten met de protestants-christelijke pedagogische adviesboeken in deze periode, zoals door N.

Bakker bestudeerd' (222). Zou er misschien een verband zijn tussen pedagogische ontwikkelingen en veranderingen in de lectuur? Zou er misschien ook een verband zijn tussen de opkomst en concurrentie van de massamedia en de ontwikkelingen in *De Spiegel*? De auteur vraagt het zich allemaal niet af. In hoofdstuk 1 (over het bijbellezende) haalt hij de nodige bronnen aan, waarin men zich zorgen maakt over de afname van het bijbellezende in gezinnen. Of dat zo is, valt vermoedelijk moeilijk na te gaan; maar waarom heeft de auteur het dan consequent over een 'vermeende' of 'veronderstelde' afname? Hier stelt hij zelf impliciet een interessante vraag, maar dan ook alleen impliciet. De aangehaalde bronnen hebben het in dit verband over 'het drukke, gejaagde bestaan van de moderne mens'; de auteur doet er weer niets mee. Was het met de populaire leescultuur in protestantse kring anders gesteld dan in bijvoorbeeld katholieke kring? L. Jentjens schreef in 1995 een boek over de *Katholieke Illustratie*, de auteur vermeldt het op 12, en laat het boek verder liggen. Misschien is dat maar goed ook, want als hij in hoofdstuk 3 (over censuur) wel gaat vergelijken, en concludeert dat de katholieken een van hogerhand vastgestelde index van verboden boeken moesten varen, dan zit hij er toch wel erg ver naast. Men kan veel tegen de roemruchte Index en de Romeinse Congregatie van het H. Officie hebben, maar met het screenen van Nederlandstalige jeugdlektuur hield zij zich zeker niet bezig. De 'leesadviezen' waren in Nederlandse katholieke kring misschien strakker georganiseerd dan in protestantse kring, maar de zekerheden kwamen uit dezelfde hoek en vanuit eenzelfde mentaliteit, of ze nu verkondigd werden door pastoors of door dominees.

De auteur heeft zich aan het begin drie vragen gesteld: 'Welke opvoedingsboodschappen en gezinsbeelden waren er in de populaire lectuur in protestants-christelijke kring verwerkt? Wat was de functie van deze boodschappen en beelden? En zijn er tussen circa 1880-1940 veranderingen te constateren op het gebied van de morele en religieuze opvoedingsidealen?' (15). Om deze vragen te beantwoorden heeft de auteur zeer relevante bronnen